AVİM Yorum • No: 2022 / 25 • Nisan 2022

DOLARIN KÜRESEL FİNANSTAKİ BASKIN ROLÜ DEĞİŞİYOR MU?

Şevval Beste GÖKÇELİK

Misafir Araştırmacı

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, büyük güçler uzlaşmaya yönelerek belirli kurallara dayalı bir küresel mali düzene erişmek adına Bretton Woods sistemini benimsemiştir. 1944'te imzalanan Bretton Woods Anlaşmasından sonra, diğer para birimleri ile ABD doları arasında sabit bir döviz kuru sürdürülmeye başlanmıştır. Ancak 1960 yılından itibaren art arda bütçe açıklarının oluşmasıyla birlikte ABD, oluşturduğu devasa altın rezervlerini kaybetmeye başlamış ve 1971de ABD tarafından altın dolar standardı terk edilmiştir. Fakat bu süreçte dolar, diğer ülkelerin döviz rezervlerinin büyük çoğunluğunun ana para birimi ve uluslararası ticaretin yapıldığı ödeme aracı olmuş, uluslararası finans sisteminin önde gelen para birimi haline gelmiştir. 1970 yılına gelindiğinde, merkez bankalarının rezervlerinin %85i ABD dolar cinsindeydi.

Son yıllarda, doların hakimiyeti üzerinden yaptırımların uygulanmasıyla birlikte, birçok ülke, ulusal para birimlerinde ticaret yapmaya ve ABDden büyük ölçüde etkilenen SWIFT dışındaki uluslararası ödeme sistemlerini kullanmaya daha fazla yönelmiştir. Rusya-Ukrayna Savaşının başlamasıyla Batının ABD liderliğindeki büyük yaptırımlarının ardından, özellikle Rusya, Çin, Hindistan gibi ülkeler için kendi para birimlerinin uluslararası alanda kullanımının yaygınlaştırılması girişimleri artmıştır.[1] Eğer dijital ve kripto para birimleri ve alternatif ödeme sistemlerinin bir karışımıyla doların önceliği sona erdirebilirlerse, ABD üstünlüğü de zedelenecek ve dünya düzenini değiştirecek bir dalga ortaya çıkacaktır.

Rusya-Ukrayna savaşı, öncelikle Batı tarafından yönetilen küresel finansal sistemdeki dengesizliği ortaya çıkarmıştır. Batının yaptırımları, Rusyanın deneyimlediği ve başka ülkelerin de deneyimleyebileceği gibi, ülkenin birikmiş varlıklarının Batı tarafından dondurulabileceğini bir defa daha göstermiştir. Küresel olarak Çin, Rusya ve Hindistan, Batı yaptırımlarına maruz kaldıktan sonra ulusal para birimlerinde ticaret yapma çabaları artmıştır. Böyle bir süreci mümkün kılmak için Rusya ve Çin, SWIFTe alternatif olabilecek kendi ödeme mekanizmalarını, yani ikili ve çok taraflı ödeme yapmak için Finansal Mesajların Transferi Sistemi (*System for Transfer of Financial Messages* - SPFS) ve Sınır Ötesi Bankalararası Ödeme Sistemi'ni (*Cross-Border Interbank Payment System* - CIPS) oluşturmuştur. Çine ait olan CIPS, yuan içeren sınır ötesi ödemeler için tasarlanmıştır ve Çin para biriminin sınır ötesi ödeme ve takas sistemi haline getirilmesi için kullanılmaktadır.[2] Örneğin Çin, hem Rusyadan hem de Suudi Arabistandan yaptığı petrol ithalatını kendi para birimiyle ödemektedir. Çin para birimi olan Yuan, Eylül 2019dan bu

yana ABD doları karşısında %12den fazla değer kazanmış, Çin döviz kontrollerine rağmen dolara oranla daha yüksek reel getiri almıştır ve yatırım fırsatları sunmaya devam etmektedir.[3] Dolayısıyla Rusyaya yönelik yaptırımlar, Çine, dolara olan bağımlılığını azaltacak ve doların egemen olduğu SWIFT sistemini uygulamak istemeyen ülkeleri çekebilecek yuan merkezli bir küresel ödeme sistemini teşvik etme şansı sunmuştur.

Rusya açısından bakılacak olursa, Ukraynadaki savaşın ve buna yönelik olarak uygulanan Batılı yaptırımlarının ardından Rusya, rubleyi istikrara kavuşturmaya yardımcı olacak ve yaptırımların etkisini azaltacak bir hamle olarak kendisine karşı yaptırım uygulayan ülkelerin yakıt alımlarını ruble olarak ödemelerini istemiştir. Ayrıca ülkenin dünya gıda pazarına yaptığı önemli katkı göz önüne alındığında, Rusyanın ihracatına bağımlı olan ülkelerin Rus ulusal para birimi üzerinden ticarete devam etmesi beklenmektedir.

ABD doları hegemonyasına yönelik tehdit, yalnızca dolara güvenmekle ilişkili riskler konusunda pek çok ülkeyi alarma geçirmemiş aynı zamanda ABD hükümeti ve finans kurumlarından etkilenmeyen ulusal para birimlerinde ticareti teşvik etmiştir. ABD dolarının yanı sıra, forex rezervleri her zaman gelişmiş ekonomiler tarafından ihraç edilen euro, sterlin, frank ve yen cinsinden para birimlerini de içermektedir. Ukrayna savaşı, merkez bankalarının devasa forex varlıklarına sahip olma riskini katlanarak artırmıştır. Bu, kaçınılmaz şekilde birçok gelişmekte olan ülkenin Batıda tutulan varlıklardan sessizce uzaklaşacağı ve özellikle dost ekonomiler olmak üzere diğer ülkelere yatırım yapacağı anlamına gelmektedir. Zaten forex portföyleri de incelendiğinde son aylarda ABD doları ve euronun payının azaldığı gözlemlenmektedir.[4] Türkiye de Orta Doğu bölgesinde ve ötesinde ulusal para birimiyle ticaret bağlantılarını genişletmeye çalışmaktadır. Küresel olarak Türkiye, Rusya, Çin, Güney Kore ve bazı Müslüman-çoğunluğa sahip ülkeler ile ulusal para birimlerinde ticaret yapmak için takas anlaşmaları imzalamıştır. Gelecekte, bölgesel güçlerin bölgelerarası ticaret anlaşmalarını ve ulusal para birimlerindeki finansal anlaşmaları daha da derinleştirmesi beklenmektedir.

Ulusal para birimlerinde ticaret yapılması, ülkelerin üretim faaliyetleri için uygun fiyatlı hammadde ve enerji ithal etme potansiyellerini düşüren ticarette doları kullanma endişelerini giderebilir. Ancak, dikkat edilmesi gereken birçok sınırlama vardır. Örneğin, ulusal para birimleri her zaman istikrarlı değildir ve yerel ekonomi ve para politikalarından kolayca etkilenebilirler. Özellikle, ulusal para birimleri, ekonomileri küçük, siyasi sistemleri istikrarsız ve kendilerini dış tehditlerden koruma yeteneğinden yoksun olan küçük ülkeler için istikrarsızdır. Bu nedenle, ulusal para birimleri bölgesel ve küresel güçler tarafından daha gerçekçi bir şekilde kullanılabilir ve dolayısıyla evrensel uyarlanabilirliklerinin sınırları olacaktır.[5] Dolar kullanımının sınırlandırılmasına yönelik hareket henüz başlangıç aşamasındadır. Ukrayna-Rusya Savaşı, ABD dolarının bir yaptırım aracına dönüşmesini önlemek için ulusal para birimlerinde ticarete yönelik artan hareketi hızlandırmış olsa da savaşın doları küresel para birimi olarak yerinden oynatma potansiyeli olup olmadığını zaman gösterecektir. Sonuç olarak savaş, ABD dolarında büyük bir sarsıntı yaratarak küresel ekonomideki fay hatlarını ortaya çıkarabilir.

**Görsel: https://theprint.in/opinion/no-more-us-dollars-ukraine-war-can-change-global-monetary-system/914251/*

[1] Ahmed Alqarout, De-Dollarizing Trade: How the Global Trade Finance Gets More Nationalized, *Politics Today*, 13 April 2022, https://politicstoday.org/de-dollarization-global-trade-finance-national-currency/

[2] SWIFT not irreplaceable, but substitution requires considerable preparation: former PBC chief, *Global Times*, 16 April 2022, https://www.globaltimes.cn/page/202204/1259475.shtml

[3] David P. Goldman, Doing without the dollar, *Asia Times,* 13 April 2022, https://asiatimes.com/2022/04/doing-without-the-dollar/

[4] Rudra Sensarma & Kaushik Bhattacharya, No more US dollars? Ukraine war could change the global monetary system of 75 years, *The Print*, 13 April 2022, https://theprint.in/opinion/no-more-us-dollars-ukraine-war-can-change-global-monetary-system/914251/

[5] Alqarout, De-Dollarizing Trade: How the Global Trade Finance Gets More Nationalized.

Yazar Hakkında :

Şevval Beste Gökçelik 2019 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü □□□□ mezun olmuştur. Lisans mezuniyetini takiben 2019 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrasya Çalışmaları tezli yüksek lisans programına başlamıştır. 2018 yılında Erasmus programı kapsamında Università di studi degli Siena'da (Siena Üniversitesi) lisans ve yüksek lisans seviyesinde dersler almıştır.

Lisans öğrenimi sırasında Ocak 2019'da Türkiye Stratejik Analizler Merkezi'nde stajı yapmış ve Türkiye □□ doğrudan ve dolaylı ilgilendirebilecek bölge dışı siyasi ekonomik, askeri ve sosyokültürel gelişmelerin yakından takibini sağlamıştır. Burada 'Arap Baharı'nda Gençlik Örgütleri' adlı tez çalışmasını hazırlamıştır. Ayrıca TÜRKSAM Göçmen Bültenini hazırlamıştır. Yüksek lisans öğrenimi sırasında 2019 yılında Polonya'nın Krakow kentinde uluslararası tanıtım ve pazarlama alanında uygulamalı olarak staj yapmıştır.

Kasım 2020'de Misafir Araştırmacı olarak AVİM'e katılmıştır.

Atıfta bulunmak için: GÖKÇELİK, Şevval Beste. 2020. "DOLARIN KÜRESEL FİNANSTAKİ BASKIN ROLÜ DEĞİŞİYOR MU?" Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2022 / 25. Nisan 26. Erişim Kasım 22, 2020. https://www.avim.org.tr/public/index.php/tr/Yorum/DOLARIN-KURESEL-FINANSTAKI-BASKIN-ROLU-DEGISIYOR-MU

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır